

رابطه هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران

زهرا غلامی حیدرآبادی^۱، نسترن فیض‌آبادی^۲، الهه خوشنویس^۳

چکیده

هدف: هدف از تحقیق حاضر بررسی رابطه هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران بوده است. **روش:** روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری شامل دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران که تعداد آنها برابر با ۲۴۵۸۹۷ نفر بوده که ۳۸۵ نفر از آنان به عنوان نمونه به روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه شادکامی آکسفورد (OHI) و پرسشنامه هوش معنوی آمرام (۲۰۰۷) انجام شد. داده‌های به دست آمده به کمک آزمون تحلیل رگرسیون (به روش گام به گام) مورد تحلیل قرار گرفت. **نتایج:** نتایج نشان داد که بین هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد. بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خودآگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: هوش معنوی، پیشرفت تحصیلی، شادکامی، دانش‌آموزان دختر

۱. استادیار گروه روانشناسی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران zahra6100@gmail.com
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران nastarnfeizabady@yahoo.com
۳. استادیار گروه روانشناسی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، تهران، ایران elaheh.khoshnevis@gmail.com

مقدمه

دانش‌آموزان به عنوان منابع معنوی جامعه و آینده‌سازان کشور، نیروهای برگزیده از نظر استعداد، خلاقیت و پشتکار هستند و لازمه پیشرفت تحصیلی و زندگی موفقیت‌آمیز آنان برخورداری از آرامش و امنیت خاطر در کلیه ابعاد است. به عبارتی، جامعه و به طور ویژه مدرسه، نسبت به سرنوشت، رشد و تکامل موفقیت‌آمیز و جایگاه فرد در جامعه، مسئول است. یکی از ملاک‌های کارآیی نظام آموزشی در مدرسه میزان پیشرفت تحصیلی و افت تحصیلی می‌باشد. مساله موفقیت یا فقدان موفقیت در امر تحصیل از مهم‌ترین دغدغه‌های هر نظام آموزشی در تمامی جوامع می‌باشد، به طوریکه موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هر جامعه نشان دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه اهداف آموزشی می‌باشد (صفاری، ۱۳۹۳). که این مهم نشان از اهمیت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در روند توسعه کشورها دارد. بنابراین، عوامل درون و برون فردی می‌توانند بر روی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشند.

یکی از عوامل درون فردی، هوش می‌باشد. هوش یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های فردی در بین افراد جامعه است و این امر از سال‌ها پیش مورد توجه آدمی بوده است. هر چند که این مطالعات بیشتر بر جنبه شناختی هوش، همانند حافظه، حل مسئله و تفکر تأکید داشته‌اند اما امروزه محققان بر جنبه‌های غیرشناختی هوش همچون هیجان، اجتماعی و معنویت توجه بیشتری دارند. به عبارتی این جنبه‌ها می‌توانند موفقیت افراد را در زندگی پیش بینی کنند (مومنی، ۱۳۹۲).

نظریه‌های مختلفی در مورد ابعاد یا انواع هوش وجود دارد. هوارد گاردنر هوش را به عنوان توانایی تولید محصول موثر یا ارائه خدمات می‌داند. هوش مجموعه‌ای از مهارت‌ها است که برای حل مشکلات، توانایی برای حل مشکلات و کسب دانش جدید است. هر فرد دارای ترکیبی منحصر به فرد از انواع هوش است. هوش معنوی^۱ عملکرد همراه با بصیرت، ملایمت و مهربانی با حفظ آرامش درونی و بیرونی است. هوش معنوی هم‌ترین و اصلیت‌ترین زیربنای هوش است، زیرا مفهوم هوش معنوی مفهومی نسبتاً جدیدی است که در دهه گذشته میزان قابل توجهی از پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است (ووگان^۲، ۲۰۰۳). کاربرد هوش معنوی زمانی است که افراد بخواهند از منابع و ظرفیت‌های معنوی برای تصمیم‌گیری‌های مهم و تفکر در موضوعات وجودی یا تلاش برای حل مسائل روزانه استفاده کنند

^۱.SpiritualIntelligence

^۲.Voaghan

(کینگ^۱، ۲۰۰۸). آمرام^۲ (۲۰۰۹) معتقد است که هوش معنوی شامل حس معنا، هدف و تقدس در زندگی و خوش بینی نسبت به بهبود شرایط دنیاست. فردی با هوش معنوی بالا دارای انعطاف، خودآگاهی، ظرفیتی برای الهام و شهود، دیدگاه کل به جهان هستی است که در جستجوی پاسخ برای پرسشهای بنیادی زندگی و نقد سنتها و آداب و رسوم است که این مهم می‌تواند بر روی شادکامی افراد نیز تأثیرگذار باشد.

روانشناسی مثبت به عنوان روی آوردی تازه در روانشناسی، با بررسی بهزیستی روانی، شادکامی و سلامت روانی، هیجان‌های مثبت، ویژگی‌های شخصیتی مثبت و نهادهای سالم همچون خانواده را مدنظر قرار می‌دهد. یکی از مهمترین هیجان‌های مثبت که افزایش آگاهی فرد نسبت به شرایط جسمانی و محیطی را در پی دارد؛ شادکامی است (بردبار، ۱۳۸۷). از نظر سیلیگمن^۳ (۲۰۰۲) احساس شادکامی به عنوان یک پدیده هیجانی مثبت برای انسان ضروری است و به زندگی فرد معنا می‌بخشد (فلچر^۴، ۲۰۰۵).

دینر وینر^۵ (۲۰۰۷) طی مطالعه‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که سطوح بالای شادکامی با نتایج سلامت بهتر در ارتباط می‌باشد. گریفن^۶ (۲۰۰۸) نیز طی مطالعه خود به این نتیجه رسیده‌اند که دسترسی به آموزش رسمی و سلامت از عوامل پیش بین کننده شادکامی می‌باشند. علاوه بر این، بکرتس^۷ (۲۰۱۰) در مطالعه خود به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه منفی و معنی داری بین هوش معنوی و علائم افسردگی وجود دارد. همچنین جعفری (۱۳۹۳) نیز در مطالعات خود به این نتیجه رسید که هوش معنوی بر کیفیت زندگی افراد تأثیر معنی داری دارد. با توجه به اینکه دانش آموزان دختر در مقطع دبیرستان، آینده سازان کشور بوده و به عنوان مادران آینده که نقش و جایگاه بسیار کلیدی در تربیت نسل آینده را دارند، می‌بایست افرادی با شادکامی و هوش معنوی بالا توأم با موفقیت و پیشرفت در همه ابعاد زندگی که یکی از آنها تحصیل است، باشند که بتوانند به خوبی مسولیت‌هایی که بر عهده دارند را پاسخگو شوند. بنابراین دغدغه محقق در این تحقیق بررسی روابط بین این متغیرها است. بنابراین محقق به دنبال جواب این سوال است که آیا بین هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی

---

۱. King
۲. Amram
۳. Seligman
۴. Fletcher
۵. Diener
۶. Griffin
۷. Boekaerts

دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد؟ براین اساس فرضیه‌های زیر مطرح شد:

بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش شامل دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ مشغول به تحصیل می‌باشند، بوده است که تعداد این افراد ۲۴۵۸۹۷ نفر می‌باشد (پورتال وزارت آموزش و پرورش شهر تهران). جهت تعیین حداقل حجم نمونه لازم، از فرمول کوکران استفاده شد و تعداد ۳۸۵ نفر انتخاب شدند. شایان ذکر این تعداد نمونه از بین جامعه آماری بطور روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش عبارت بودند از:

پرسشنامه شادکامی آکسفورد^۱ (OHI): پرسشنامه شادکامی آکسفورد است در سال ۱۹۸۹ توسط آرگیل^۲ ساخته شد. پایه‌ی نظری این پرسشنامه تعریف مارتین، آرگیل و کروسلند (۱۹۸۷)، به نقل از بابایی، معلمی و رقیبی؛ (۱۳۸۸) از شادکامی بوده است. به باور آرگیل و همکاران (۱۹۸۹) این پرسشنامه نقطه‌ی مقابل پرسشنامه‌ی افسردگی بک است. پرسشنامه شادکامی آکسفورد دارای ۲۹ گویه است که هر گویه شامل ۴ عبارت است که گویه‌های آن به ترتیب از صفر تا ۳ نمره‌گذاری می‌شود و در نهایت آزمودنی نمره‌ای بین ۰ تا ۸۷ به دست می‌آورد که نمره بالاتر نشانه شادکامی بیشتر است. آرگیل و همکاران (۱۹۸۹) پایایی پرسشنامه‌ی آکسفورد را به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۹۰ درصد و پایایی بازآزمایی آن را طی هفت هفته ۷۸ درصد گزارش کرده‌اند. روایی همزمان این پرسشنامه با استفاده از ارزیابی دوستان افراد درباره‌ی آن ۴۳ درصد محاسبه شد. همچنین، از آنجا که شادمانی دارای سه بخش عاطفه مثبت، رضایت و نبود عاطفه منفی است، همبستگی پرسشنامه‌ی شادکامی

^۱.Aksford

^۲.Argil

آکسفورد با مقیاس عاطفه‌ی مثبت برادبرن ۳۲/۵ درصد، با شاخص رضایت از زندگی آرگایل ۵۷ درصد و با پرسشنامه‌ی افسردگی بک ۵۲ درصد محاسبه شد (فرانسیس و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از خسروی، قمرانی و بردیده، ۱۳۸۸).

در ایران پرسشنامه شادکامی آکسفورد توسط علی‌پور و نوربالا (۱۳۸۷) ترجمه شده و درستی برگردان آن به تأیید هشت متخصص رسیده است. روایی صعودی پرسشنامه با ۱۰۱ دانشجوی کارشناسی دانشگاه‌های علامه طباطبایی و شاهد تهران آزمون شده که آلفای کرونباخ ۹۸ درصد و پایایی دونیمه کردن ۹۲ درصد همچنین، پایایی به روش بازآزمایی پس از سه هفته ۷۹ درصد به دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز جهت بررسی روایی از نظرات متخصصین و خبرگان بویژه اساتید محترم راهنما و مشاور استفاده شد که همان روایی صوری می باشد. جهت بررسی پایایی نیز از روش آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS (نسخه ۲۲) استفاده شد که چون مقدار آلفا برابر با ۰/۸۲ بدست آمد، لذا پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت.

پرسشنامه هوش معنوی: این آزمون توسط هوش معنوی آمرام^۱ (۲۰۰۹) تدوین شده است، دارای دو فرم کوتاه با ۴۵ عبارت و فرم بلند با ۸۳ عبارت است. هر دو فرم هوش معنوی، ۲۲ زیر مقیاس دارد. پایه نظری این پرسشنامه بر اساس تعریف آمرام (۲۰۰۹) از هوش معنوی است. در این پرسشنامه ۲۲ ویژگی در ۷ گروه طبقه‌بندی شده‌اند، که عبارتند از: هوشیاری (آگاهی، ترکیب کردن) ۲- خوبی (زیبایی، قدرشناسی، لذت بردن)، ۳- جهت‌گیری درونی (بصیرت و قوه درک، استقلال)، ۴- معنا و مفهوم (هدف، خدمت کردن)، ۵- وجود و شخصیت (تجسم، بینش و بصیرت)، ۶- حقیقت و صداقت (پذیرش و قبول، متفکر، خوش‌بینی، مسالمت‌آمیز، پذیرش خود)، ۷- تمامیت و کلیت (تقدس و پاکی، وابستگی، مقدس و روحانی، خود برتر، تمرین و ممارست، خودداری) این پرسشنامه در ایران توسط دکتر مریم حسینی ترجمه و هنجاریابی شده است (نجف‌آبادی، ۱۳۹۳). پرسشنامه استاندارد شده هوش معنوی که شامل ۴۲ سوال در ۴ عامل (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خودآگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) می‌باشد که کمترین نمره ۴۲ و بیشترین نمره هوش معنوی ۲۱۰ می باشد (مهرابی، ۱۳۸۷). بدیع، سواری، باقری دشت بزرگ و لطیفی‌زادگان (۱۳۸۹) برای تعیین پایایی پرسشنامه هوش معنوی از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که برای کل پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۸۵ و ۰/۷۸ می‌باشد و بیانگر پایایی قابل قبول پرسشنامه یاد شده است. هم چنین

^۱. Amram

برای تعیین اعتبار پرسشنامه یاد شده نمره آن با نمره سوال ملاک همبسته شده و مشخص گردید که رابطه مثبت معناداری بین آنها وجود دارد ($r = 0.55$) که نشان می‌دهد پرسشنامه هوش معنوی از اعتبار لازم برخوردار است. در این پژوهش نیز مقدار پایایی پرسشنامه هوش معنوی دانش‌آموزان 0.79 تعیین گردید.

پیشرفت تحصیلی: در این پژوهش پیشرفت تحصیلی با معدل دانش‌آموز سنجیده می‌شود.

به منظور مطالعه اهداف تحقیق حاضر، در ابتدا پرسشنامه‌های مناسب برای سنجش و اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق تهیه شده و پس از آن، هماهنگی‌های لازم با سازمان آموزش و پرورش به عمل آمده و معرفی نامه‌هایی برای مدارس اخذ شده و محقق در طول ۷ روز کاری به مدارس مراجعه نموده و پرسشنامه‌ها را توزیع و گردآوری نمود است. ملاک ورود دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران به نمونه مورد مطالعه تحقیق حاضر، این بوده است که خود دانش‌آموزان نسبت به حضور در نمونه مورد مطالعه تحقیق اعلام آمادگی نموده‌اند. جنبه اخلاقی پژوهش نیز اینگونه رعایت شده است که قبل از انجام تحقیق نسبت به اطمینان بخشی به دانش‌آموزان در خصوص محرمانه ماندن پاسخدهی آنها به پرسشنامه تحقیق اقدام شده و همچنین به دانش‌آموزان اعلام شده است که پرسشنامه تحقیق بی‌نام بوده و نیازی به ثبت مشخصات فردی بر روی این پرسشنامه‌ها نمی‌باشد. داده‌ها پس از گردآوری با مدل آماری رگرسیون گام به گام تحلیل شدند.

یافته‌ها

از ۳۸۵ دانش‌آموز شرکت‌کننده در پژوهش از نظر معدل سال قبل ۳۲ نفر ($8/4$ درصد) کمتر از 17 ، 35 نفر (9 درصد) 17 ، 108 نفر ($28/2$ درصد) 18 و 210 نفر ($54/7$ درصد) معدل 19 و بالاتر داشتند و از نظر معدل ترم اول سال جاری قبل 25 نفر ($6/5$ درصد) کمتر از 17 ، 43 نفر ($11/2$ درصد) 17 ، 128 نفر ($33/1$ درصد) 18 و 189 نفر ($49/2$ درصد) معدل 19 و بالاتر داشتند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار
تفکر کلی و اعتقادی	۱,۰۰	۴,۶۷	۳,۶۷	۰,۷۰
هوش معنوی	۱,۳۳	۴,۸۰	۳,۲۰	۰,۷۰
توانایی مقابله با مشکلات	۱,۲۹	۵,۰۰	۳,۲۲	۰,۸۱
خودآگاهی و عشق و علاقه	۱,۰۰	۴,۸۸	۳,۴۱	۰,۷۰
سجایای اخلاقی	۱,۱۶	۴,۵۵	۳,۳۸	۰,۵۵
هوش معنوی	۱,۰۳	۳,۸۶	۲,۵۰	۰,۴۹
شادکامی				

با توجه به نتایج بدست آمده مشخص گردید که در بین متغیرها، بالاترین میانگین مربوط به تفکر کلی و اعتقادی با مقدار ۳/۶۷ بوده و کمترین میانگین را متغیر شادکامی با مقداری برابر ۲/۵۰ دارا می‌باشد. آزمون نرمال بودن داده‌های آماری: برای این منظور آزمون کلموگروف-اسمیرنوف به کار گرفته شد، که نتایج آن در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: نتایج آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها

متغیر	کولموگروف-اسمیرنوف	معنی‌داری
تفکر کلی و اعتقادی	۱/۳۰۱	۰/۰۷۹
هوش معنوی	۱/۳۵۱	۰/۰۵۱
توانایی مقابله با مشکلات	۱/۲	۰/۰۹۴
خودآگاهی و عشق و علاقه	۱/۳۱۸	۰/۰۶۲
سجایای اخلاقی	۰/۷۷۲	۰/۵۹
هوش معنوی	۱/۱۰۱	۰/۱۰۲
شادکامی		

با توجه به سطوح معناداری بدست آمده در جدول ۲ که بزرگتر از ۰/۰۵ می‌باشند، می‌توان نتیجه گرفت که متغیرها در سطح خطای نوع اول ۰/۰۵ دارای توزیع نرمال می‌باشند.

فرضیه اصلی: بین هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

برای پاسخگویی به این فرضیه از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شده است. جزئیات برازش مدل رگرسیونی بین متغیرهای هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: نتایج برازش مدل رگرسیونی بین هوش معنوی با پیشرفت تحصیلی و شادکامی

ضریب رگرسیون	خطای برآورد	ضریب ثابت	ضریب استاندارد شده	آماره T	سطح معناداری
۰/۹۳۷	۰/۱۲۷	۳/۱۵۹	۰/۳۵۲	۷/۳۶۰	۰/۰۰۰
هوش معنوی	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	آماره آزمون تحلیل واریانس	سطح معناداری مدل	آماره دوربین واتسون
پیشرفت تحصیلی	۰/۳۵۲	۰/۱۲۴	۵۴/۱۶۵	۰/۰۰۰	۱/۹۸۴
ضریب رگرسیون	خطای برآورد	ضریب ثابت	ضریب استاندارد شده	آماره T	سطح معناداری
۰/۶۲۹	۰/۰۳۳	۰/۳۷۸	۰/۶۹۹	۱۹/۱۴۲	۰/۰۰۰
شادکامی	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	آماره آزمون تحلیل واریانس	سطح معناداری مدل	آماره دوربین واتسون
شادکامی	۰/۶۹۹	۰/۴۸۹	۳۶۶/۴۲۸	۰/۰۰۰	۱/۶۴۱

از آنجایی که مقدار آماره دوربین واتسون (۱/۹۸۴) و (۱/۶۴۱) به دست آمده از جدول ۳ بین ۱/۵ تا ۲/۵ است میتوان فرض استقلال جملات خطای رگرسیونی را پذیرفت. در نتیجه مدل‌های مذکور از نیکویی برازش مناسب به لحاظ برقراری شرط استقلال جملات برخوردار هستند. مطابق با داده های جدول ۷ سطح معنی داری متغیر پیشرفت تحصیلی برابر با ۰/۰۰۰ می باشد و با توجه به اینکه کمتر از حد قابل قبول ۰/۰۵ می باشد، لذا با اطمینان ۹۵٪ فرض صفر بودن این ضریب در سطح خطای نوع اول ۰/۰۵ رد می شود و اثرگذار بودن آن در مدل رگرسیونی تایید می شود. همچنین سطح معنی داری متغیر شادکامی برابر با ۰/۰۰۰ می باشد و با توجه به اینکه کمتر از حد قابل قبول ۰/۰۵ می باشد، لذا با اطمینان ۹۵٪ فرض صفر بودن این ضریب در سطح خطای نوع اول ۰/۰۵ رد می شود و اثرگذار بودن آن در مدل رگرسیونی تایید می شود. بنابراین نتایج آزمون تحلیل واریانس در این جدول نشان میدهد که میزان تغییرات تبیین شده متغیر پاسخ در این مدل در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده است.

فرضیه اول پژوهش: بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد. برای پاسخ دادن به این فرضیه از آزمون رگرسیون چند گانه گام به گام، استفاده شده است.

جدول ۴: میزان تبیین متغیر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به وسیله متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی

گام	متغیرهای پیش بین	R	R ²	R ² تعدیل شده	خطای معیار	آماره دوربین-واتسون
اول	متغیر توانایی مقابله با مشکلات	۰/۳۶۸	۰/۱۳۵	۰/۱۳۳	۱,۳۶۲	
دوم	متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی	۰/۴۰۵	۰/۱۶۴	۰/۱۶۰	۱,۳۴۱	۱,۹۷۵

با توجه به اینکه F های محاسبه شده در دو گام رگرسیون معنادار بوده اند، لذا مدل رگرسیون خطی معنادار است. و متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی می‌توانند پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش بینی کنند.

جدول ۵: آزمون تحلیل واریانس برای بررسی معنی دار بودن مدل رگرسیون برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

گام	متغیرهای پیش بین	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
اول	توانایی مقابله با مشکلات	اثر رگرسیون	۱۱۱,۴۶۰	۱	۱۱۱,۴۶۰	۶۰,۱۱۱	۰۰۰
		باقی مانده	۷۱۰,۱۷۵	۳۸۳	۱,۸۵۴		
		جمع	۸۲۱,۶۳۶	۳۸۴			
دوم	متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی	اثر رگرسیون	۱۳۵,۰۸۱	۲	۶۷,۵۴۰	۳۷,۵۸	۰۰۰
		باقی مانده	۶۸۶,۵۵۵	۳۸۲	۱,۷۹۷		
		جمع	۸۲۱,۶۳۶	۳۸۴			

جدول ۶ به ترتیب متغیرهایی که با استفاده از مدل گام به گام وارد معادل رگرسیون شده اند را نشان میدهد.

جدول ۶: نتایج مدل رگرسیون گام به گام برای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

گام	متغیرهای پیش بین	B	خطای معیار	Beta	آماره t	سطح معناداری
گام اول	مقدار ثابت	-۲/۴۷۳	۰/۳۲۷		-۷/۵۶۵	۰/۰۰۰
	توانایی مقابله با مشکلات	۰/۷۷۴	۰/۱۰۰	۰/۳۶۸	۷/۷۵۳	۰/۰۰۰
	مقدار ثابت	-۳/۴۳۸	۰/۴۱۸		-۸/۲۳۳	۰/۰۰۰
گام دوم	توانایی مقابله با مشکلات	۰/۶۴۰	۰/۱۰۵	۰/۳۰۴	۶/۰۸۶	۰/۰۰۰
	تفکر کلی و اعتقادی	۰/۳۸۰	۰/۱۰۵	۰/۱۸۱	۳/۶۲۵	۰/۰۰۰

نتایج جدول مبین این واقعیت است که میزان متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نقش دارد. و از روی نمرات متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی می‌توان مقدار نقشی که بر میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارند را پیش بینی کرد.

نهایتاً بر اساس جدول معادله رگرسیون را میتوان به شکل زیر نوشت:

$$\hat{Y} : \text{مقدار پیش بینی شده متغیر } \hat{Y}$$

a: مقدار ثابت با عرض از مبدا نقطه تقاطع خط رگرسیون با محور $\hat{Y}$

b: شیب خط یا ضریب رگرسیون

c: شیب خط یا ضریب رگرسیون

ix: مقایسه متغیر مستقل

$$\hat{Y} = a + bx_1 + cx_2$$

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان = $-۳,۴۳۸ + ۰,۶۴۰$ (توانایی مقابله با مشکلات) + $۰,۳۸۰$ (تفکر کلی و اعتقادی) اما قضاوت در مورد سهم و نقش متغیرهای توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی در تبیین متغیر وابسته (پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را باید به مقادیر بتا واگذار کرد. زیرا این مقدار استاندارد شده بوده و امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هریک از متغیرها را فراهم می‌سازد. با توجه به نتایج گام آخر گزارش شده و نتایج نشان می‌دهد که متغیر توانایی مقابله با مشکلات به میزان $۰/۳۰۴$

و متغیر تفکر کلی و اعتقادی به میزان ۰/۱۸۱ متغیر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کنند. همچنین نتایج گام آخر گزارش شده در جدول ۱۰ نشان می‌دهد که تاثیر متغیر توانایی مقابله با مشکلات در سطح خطای ۰/۰۱ (Sig=0.00) و متغیر تفکر کلی و اعتقادی نیز در سطح خطای ۰/۰۱ (Sig=0.00) بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان معنی‌دار می‌باشد. با توجه به نتایج بالا می‌توان نتیجه گرفت: بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه دوم پژوهش: بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

جدول ۷: میزان تبیین متغیر شادکامی دانش‌آموزان به وسیله ابعاد هوش معنوی

آماره	خطای خطای معیار	R2 تعدیل شده	R2	R	متغیرهای پیش‌بین	گام
۱/۶۳۹	۰/۳۴۵۵۵	۰/۵۱۲	۰/۵۱۷	۰/۷۱۹	متغیرهای خود آگاهی و عشق و علاقه، توانایی مقابله با مشکلات، تفکر کلی و اعتقادی و سجایای اخلاقی	چهارم

نتایج جدول نمایانگر این است که با توجه به F های محاسبه شده در تمامی چهار گام رگرسیون، چون سطح معناداری تمامی آنها از سطح (sig=۰/۰۵) کوچکتر است بنابراین F محاسبه شده تمامی این مراحل معنادار است. نهایتاً با توجه به اینکه F های محاسبه شده در هر چهار گام رگرسیون معنادار بوده‌اند، لذا مدل رگرسیون خطی معنادار است. و متغیرهای خود آگاهی و عشق و علاقه، توانایی مقابله با مشکلات، تفکر کلی و اعتقادی و سجایای اخلاقی می‌توانند شادکامی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند.

جدول ۸: آزمون تحلیل واریانس برای بررسی معنی دار بودن مدل رگرسیون برای شادکامی

گام	متغیرهای پیش بین	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
چهارم م	متغیرهای خود آگاهی و عشق و علاقه، توانایی مقابله با مشکلات، تفکر کلی و اعتقادی و سجایای اخلاقی	اثر رگرسیون	۴۷,۸۳۳	۳	۱۵,۹۴۴	۱۳۱,۸۲ ۹	۰/۰۰۰
	باقی مانده		۴۶,۰۸۱	۳۸۱	۰/۱۲۱		
جمع			۹۳,۹۱۴	۳۸۴			

جدول ۹ به ترتیب متغیرهایی که با استفاده از مدل گام به گام وارد معادله رگرسیون شده اند را نشان می دهد.

جدول ۹: نتایج مدل رگرسیون گام به گام برای شادکامی دانش آموزان

گامها	متغیرهای پیش بین	B	خطای معیار	Beta	آماره t	سطح معناداری
	مقدار ثابت	۰/۵۰۰	۰/۱۱۴		۴/۳۹۰	۰/۰۰۰
گام	خودآگاهی و عشق و علاقه	۰/۲۶۹	۰/۰۲۷	۰/۴۴۲	۹/۷۷۱	۰۰۰۰
چهارم	توانایی مقابله با مشکلات	۰/۱۷۲	۰/۰۲۸	۰/۲۴۲	۶/۱۱۰	۰/۰۰۰
	تفکر کلی و اعتقادی	۰/۰۹۲	۰/۰۳۲	۰/۱۲۹	۶/۱۱۰	۰۰۰۰
	سجایای اخلاقی	۰/۰۷۳	۰/۰۳۰	۰/۱۰۳	۲/۴۳۵	۰/۰۱۵

نتایج جدول ۹ نشان داد از روی نمرات متغیرهای خود آگاهی و عشق و علاقه، توانایی مقابله با مشکلات، تفکر کلی و اعتقادی و سجایای اخلاقی می توان مقدار نقشی که بر میزان شادکامی دانش آموزان دارند را پیش بینی کرد. با توجه به نتایج بالا می توان نتیجه گرفت: بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با شادکامی دانش آموزان دبیرستان های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج مطالعات امونز^۱(۲۰۱۴)، ارمرد^۲(۲۰۰۹)، خسروی(۱۳۸۸) و صفاری، سنایی‌نسب، رشیدی جهان، پورتنقی و پاکپورحاجی‌آقا (۱۳۹۳) همسو می‌باشد. بدین معنا که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران بر اساس توانایی مقابله با مشکلات و تفکر کلی و اعتقادی قابل پیش بینی است. به علاوه با توجه به ضرایب بتای بدست آمده از جدول در هنگام تاثیر همزمان این دو متغیر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران مشخص گردید که متغیر توانایی مقابله با مشکلات با ضریب بتای ۰/۳۰۴ در مقایسه با تفکر کلی و اعتقادی با ضریب بتای ۰/۱۸۱ قدرت بیشتری جهت پیش بینی متغیر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران دارد. به عبارتی دانش‌آموزانی که دارای سجایای اخلاقی و تفکر اعتقادی باشند، چون به یک قدرت ازلی باور دارند که آنان را مورد حمایت و عنایت قرار می‌دهد، لذا رفته رفته توانایی مقابله با مشکلات را در خود تقویت می‌کنند و تسلیم شرایط نمی‌شوند، بنابراین تلاش می‌کنند تا در همه حوزه‌ها موفق و سربلند باشد و این نگرش توأم با تلاش منجر به موفقیت تحصیلی و پیشرفت تحصیلی می‌گردد.

همچنین نتایج تحقیق نشان داد بین ابعاد هوش معنوی (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) با شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران رابطه وجود دارد. با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل آماری می‌توان اینگونه نتیجه‌گیری نمود که ضریب تعیین مدل نشان می‌دهد که حدود ۵۱/۷ درصد از تغییرات شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران توسط متغیرهای تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی قابل تبیین می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج آزمون تحلیل واریانس، این مدل با اطمینان ۹۹ درصد برای تبیین تغییرات موجود در شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران مناسب بوده است. بدین معنا که شادکامی

¹.Emmons

².Ormrod

دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران بر اساس این متغیرها (تفکر کلی و اعتقادی - توانایی مقابله با مشکلات - خود آگاهی و عشق و علاقه - سجایای اخلاقی) قابل پیش بینی است. به علاوه با توجه به ضرایب بتای بدست آمده در هنگام تاثیر همزمان این چهار متغیر بر شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران مشخص گردید که متغیر خود آگاهی و عشق و علاقه با ضریب بتای ۰/۴۴۲ در مقایسه با سه متغیر دیگر، قدرت بیشتری جهت پیش بینی متغیر شادکامی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر تهران دارد.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج مطالعات آنسانگ^۱ و همکاران (۲۰۱۴)، حیدرزادگان (۱۳۸۸)، جعفری (۱۳۹۳) و رحیمی (۱۳۹۳) همسو می‌باشد. خود آگاهی، عشق و علاقه از جمله ویژگی‌هایی است که می‌تواند احساس درونی توأم با آرامش را برای انسان فراهم آورد. از سویی انسانی که دارای آرامش باشد و به آن نیز اعتقاد قلبی داشته باشد دیگر خود را نگران نخواهد کرد و در همه شرایط احساس شادی و شادکامی وی افزایش می‌یابد. تفکر اعتقادی نیز که فرد را به سجایای اخلاقی مزین می‌کند می‌تواند این شادکامی را ابدی نماید و فرد را برای مقابله با مشکلات پیش رو توانمند کند. یافته‌های این تحقیق ممکن است قابل تعمیم به دانش‌آموزان مقاطع دیگر نباشد. همچنین به دلیل انجام تحقیق در شهر تهران قابل تعمیم به شهرهای دیگر نباشد.

پیشنهاد می‌شود که چنین تحقیقی در بین دانش‌آموزان مقاطع دیگر نیز صورت پذیرفته و نتایج نتایج تحقیق حاضر مورد مقایسه قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود که بر روی عوامل مؤثر در هوش معنوی دانش‌آموزان دبیرستانهای دخترانه شهر تهران مطالعه‌ای صورت پذیرد.

منابع

بابایی، سمانه، معلمی، صدیقه و مهوش، رقیبی. (۱۳۸۸). بررسی رابطه خود ناتوان سازی با شادکامی در کارمندان دانشگاه سیستان و بلوچستان، نخستین همایش ملی شادکامی (دانشگاه سیستان و بلوچستان).

بدیع، علی؛ سواری، الهام؛ باقری دشت بزرگ، نجمه و لطیفی‌زادگان، وحیده. (۱۳۸۹). ساخت و اعتباریابی پرسشنامه هوش معنوی، اولین همایش ملی روانشناسی دانشگاه پیام نور (تبریز).

بردبار، علیرضا. (۱۳۸۷). بهداشت روان: احساس شادی برای بهتر زیستن. کارشناس راهنمایی و مشاوره، پایگاه حوزه: نشریه حدیث زندگی، شماره ۴۱.

¹. Ansong

جعفری، سحر. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین هوش معنوی مدیران و تغییر و تحول سازمانی سازمانهای دولتی شهر زاهدان. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی.

حیدرزادگان، علیرضا. (۱۳۸۸). رابطه خویشتن داری، شادکامی و سبک های رهبری مدیران آموزشی. نشریه مطالعات روانشناسی تربیتی، شماره ۵۶، صص ۴۵-۷۹.

خسروی، صدراله؛ قمرانی، امیر و بردیده محمدرضا. (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر شادکامی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد فیروز آباد، نخستین همایش ملی شادکامی (دانشگاه سیستان و بلوچستان).

رحیمی، مهدی. (۱۳۹۳). تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر شادی در گروهی از دانش آموزان دبیرستانی شهر شیراز. مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران، سال ۱۳، شماره ۴

رستگار، احمد و تابع بردبار، فریبا. (۱۳۹۴). مدل روابط ویژگی های شخصیت و خودناتوان سازی تحصیلی: نقش واسطه ای اهداف پیشرفت. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، جلد ۱۵، صص ۵۴۲-۵۳۰.

صفاری، محسن؛ سنایی نسب، هرمز؛ رشیدی جهان، حجت؛ پورتقی، غلامحسین و پاکپورحاجی آقا، امیر. (۱۳۹۳)، شادکامی، خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان، نشریه توسعه آموزش در علوم پزشکی، دوره ۷، شماره ۱۳، صص ۲۲-۲۹.

علی پور، احمد و نوربالا، احمدعلی. (۱۳۷۸). بررسی مقدماتی و پایایی و روایی پرسشنامه ی شادکامی آکسفورد در دانشگاه های تهران، فصلنامه ی اندیشه و رفتار، سال پنجم، شماره ۱ و ۲، صص ۶۴-۵۵

مهرابی طالقانی، شهین. (۱۳۸۷). بررسی رابطه هوش معنوی، جهت گیری دینی و سخت رویی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات. پایان نامه کارشناسی ارشد.

مومنی، معصومه. (۱۳۹۲). بررسی نقش هوش اخلاقی معلمان بر رفتار شهروندی سازمانی در مدارس ابتدائی آموزش و پرورش شهر قزوین. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی.

نجف آبادی، منصور. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین هوش معنوی و انگیزه پیشرفت شغلی در بین کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شاهرود. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی.

Amram, Joseph Yosi. (2009). The seven dimensions of spiritual intelligence: an ecumenical, grounded theory. Institute of transpersonal psychology. American psychological association. San Francisco.

Ansong, D., Eric, K., Ansong, A. O., Ampomah, B., Adjabeng, K. (2014). Factors contributing to spatial inequality in academic achievement in Ghana: Analysis of district-

- level factors using geographically weighted regression. *Applied Geography*, Volume 62, August 2015, Pages 136-146.
- Boekaerts, M. (2010) . Motivation and self-regulation: two close friends .In T. Urdan, & S.A. Karbenick (Eds.), *Advances in motivation and achievement .The next decade of research in motivation and achievement*, (Vol .16 B , pp. 73-112). London: Emerland.
- Diener, E. & Diener, M. (2007). Factors predicting the subjective well –being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 851– 864.
- Emmons RA.(2014). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *Int J Psychol Relig*.10(1): 3-26.
- Fletcher, J. D., & Tobias, S. (2005). The multimedia principle. In R. E. Mayer (Ed.), *Cambridge handbook of multimedia learning* (pp. 117-133). New York: Cambridge University Press
- Griffin, A. (2008). Psychological well – being and marital dissolution. *Journal of Family Issues*, 15, (2)
- King, D.B. (2008). The spiritual intelligence project. Trent University, Canada. www.dbking.net/spiritualintelligence.
- Ormrod , J.E. (2009). *Educational Psychology: Principles and applications* . Englewood Cliffs , NJ : Merrill.
- Seligman, M. (2005). Attribution style and depressive symptoms among children. *Journal of Abnormal Psychology* Vol.93, P 235-238.
- Voaghan, F. (2003). What is spiritual intelligence? *Journal of humanistic psychology*, vol.42, N.2.

